

॥ ओ३म् ॥

शंका कोष

तृतीय भाग

संग्रह करी प्रसिद्ध कर्ता:-

गणविहलाल त्रीकमजाल.

भोजी आर्यसभा-भावन.

वि. संवत्
१९८३

शुद्धि संवत्
१९७२६४६०२७

दयानंदाष्ट
१०३

प्रथमावृत्ति

अत १०००

कीमत रु. ०-१-०

:: આવતા આય સમાજના મુખ્ય દશ નિયમ ::

- (૧) સર્વ સત્ય વિદ્યા અને જે પદાર્થ વિદ્યાર્થી જાણવામાં આવે તે સર્વનું અદિમૂળ પરમેશ્વર છે.
- (૨) ધર્મ સચ્ચિદાનંદ રૂપ. નિરાકાર, સર્વ શક્તિમાન, ન્યાયકારી દયાળુ, અજન્મા, અનંત, નિર્વિકાર, અનાદિ, અનુપમ, સર્વાધાર, સરવેશ્વર, સર્વવ્યાપક, અન્તર્યામી, અજર, અમર, અભય, નિત્ય, પવિત્ર, અને, સૃષ્ટિ કર્તા છે, માટે એનીજ પ્રાથના કરવી યોગ્ય છે.
- (૩) વેદ સર્વ સત્ય વિદ્યાઓનું પુસ્તક છે, વેદનું જાણવું જાણાવવું અને સાંભળવું, સંભળાવવું એ સર્વ આર્યોનો પરમ ધર્મ છે.
- (૪) સત્યનું ગ્રહણ કરવામાં અને અસત્યનું ગ્રહણ ન કરવામાં સર્વ દા ઉપત રહેવું.
- (૫) સર્વ કામ. ધર્માનુસાર અર્થાત, સત્ય અને અસત્યનો વિચાર કરી ને કરવાં.
- (૬) સંસાર નો ઉપકાર કરવો એ આ સભા—સમાજનો મુખ્ય ઉદ્દેશ છે અર્થાત શારીરીક, આત્મિક, અને શામાજિક ઉન્નતિ કરવી.
- (૭) સર્વ સાથે પ્રિતી પુર્વક—ધર્માનુશાર યથાયોગ્ય વર્તવું જોઇએ.
- (૮) અવિદ્યાનો નાશ અને વિદ્યાની વૃદ્ધિ કરવી જોઇએ.
- (૯) પ્રત્યેક જણે પોતાની ઉન્નતિથી સંતુષ્ટ રહેવું ન જોઇએ. પરંતુ સર્વની ઉન્નતિમાં જ પોતાની ઉન્નતિ સમજવી જોઇએ.
- (૧૦) સર્વ મનુષ્યોએ સામાજિક સર્વ હિત કારી નિયમો પાળવામાં પરતંત્ર રહેવું જોઇએ, અને પ્રત્યેક હિત કારી નિયમમાં સ્વતંત્ર રહેવું જોઇએ.

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાયિટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૧૩૫૧૯ વર્ગિક

પુસ્તકનું નામ શિક્ષા કોષ જા. - ૩

વિષય પૃ. ૨૨ : ૬

શંકા કોષ

તૃતીય ભાગ.

૧ સુમન્તું મુનિ રાજ શતાનિકને કહે છે કે-અઢાર પુરાણુ ખઠાના પાંચમા મુખમાંથી નીકળ્યા છે.

(૧) મૂલ-યત્તન્મુખં મહાબાહો પંચમ લોકાવિશ્રુતમ્ ।

અષ્ટાદસ પુરાણાનાં સે વિહાસાને ભારત્ ॥૫૬॥

નિર્ગતાનિ તતસ્તસ્માન્મુખાત્કુરુકુલોદ્ગ્રહ ।

તથાન્યાઃ સ્મૃતયાશ્વાપિ યમાધા લોક પૂનીતાઃ ॥૫૭॥

બ્રાહ્મપર્વ ૧ અધ્યાય ૨ શ્લોક ૫૬-૫૭

અર્થાત-હે મહાબાહો ! ખઠાનું જે પ્રસિદ્ધ પાંચમું મુખ છે તેમાંથી ઇતિહાસ કે સહિત અઢાર પુરાણુ તથા મહાભારત અને લોકમાં પ્રચલત બીજી યમઆદિ સ્મૃતિઓ ખઠાના પાંચમા મુખથી પ્રગટ થયાં છે.

(૨) મૂલ-કલ્પનાક્ષા પુરાણં ચ મહાદેવેન નિર્મિતમ્ ।

અષ્ટાદસ પુરાણાનિ નિર્મિતાનિ સિવાત્મના ॥૨૨૧॥

દ્વાપરાંતે ચ ભગવાન ક્યાસઃ સત્ય ાતે સ્મૃતઃ ।

તાન્યેવ જનયામાસ લોકમંગલ હેત્વે ॥૨૨૨॥

પ્રતિસર્ગે પર્વ ૩ શ્લોક ૪ અધ્યાય ૨૫ શ્લોક ૨૨૧-૨૨૨

અર્થાત-૬૯૫ નામના પુરાણને મહાદેવે બનાવ્યું. અઢાર પુરા-
ણને શિવે બનાવ્યા. અને. દ્વાપરના અંતમાં, સંસારના, કલ્યાણના માટે
સત્યવ્રતિના પુત્ર ભગવાન વ્યાસજીએ બનાવ્યાં.

(૩) મૂલ-પારાસરેણ રચિતં પુરાણં વિષ્ણુદૈવતમ ।

શિવેન રચિતં સ્કાન્દં પામં બ્રાહ્મમુખોદ્ભવમ ॥૧૦॥

શુકેન પ્રોક્તં ભાગવતં બ્રાહ્મં વૈ બ્રહ્મણા કૃતમ્ ।

ગારુડ હરિણા પ્રોક્તં ષડ્વૈ સાત્ત્વિક સંભવાઃ ॥૧૧॥

મસ્ત્યઃ કૂર્મો નૃસિંહશ્ચ વામનઃ શિવ એવ ચ ।

વાયુરેતત્પુરાણાની વ્યાસને રચિતાની વૈ ॥૧૨॥

રાજસાઃ ષટ્ સ્મૃતા વીર કર્ણાંદ્રાઃ ચ શુભિ ।

માર્કંડેયં ચ વારાહં માર્કંડેયેન નિર્મિતમ ॥૧૩॥

આગ્નેયમંગીરશ્ચૈવ જનયામાસ ચોતમમ્ ।

લિંગં બ્રાહ્માણ્ડકે ચાપિ તંણ્ડિના રચિતેસુમે ।

મહાદેવેન લોકાર્થે ભવિષ્યં રચિતં સુખમ્ ॥૧૪॥

તામસાઃ ષટ્ સ્મૃતાઃ પ્રાજ્ઞૈઃ શક્તિ ધર્મપરાયણાઃ ।

પ્રોક્તાન્યુપ ॥૧૫॥ ન : તેનાદસૈવ ચ ॥૧૫॥

અર્થાત-વૈષ્ણવ પુરાણ પારાશરે રચ્યુ છે. ૨૬૯ પુરાણ શિવ-
જીએ બનાવ્યું છે, તથા પદ્મ પુરાણ બ્રહ્માના મુખથી પ્રકટ થયું છે.
ભાગવત પુરાણને શુક દેવજી એ ૬૬૧ અને બ્રહ્મ પુરાણ નિશ્ચય

બ્રહ્મા એ બનાવ્યું છે. અને ગરુડ પુરાણ હરિએ કહ્યું છે. આ છ પુરાણ. શત્વ ગુણ વાળાં પ્રકટ થયાં છે. મત્સ્ય, કૂર્મ, નૃસિંહ, વામન, અને શિવ ત્યાં. વાયુ એ છ પુરાણ. વ્યાસજી એ બનાવ્યાં છે, આ છ પુરાણ પૃથ્વીમાં કૂર્મ કાંણડ વાલાં તથા, રજ્જે ગુણવાલાં કહેવાય છે. માર્કંડેય તથા વારાહ પુરાણ માર્કંડેય ને બનાવ્યું છે. ઉત્તમ અગ્નિ પુરાણ અગિરા એ ત્યાં. ભિંગ અને બ્રહ્માણ્ડ પુરાણ તંડીએ બનાવ્યાં છે. અને મહાદેવજી એ લોકહિતને માટે કલ્યાણ કરી એવું ભવિષ્ય પુરાણ બનાવ્યું છે. આ છ પુરાણ શક્તિ ધર્મ સંયુક્ત તમે ગુણ વાળાં કહેવાય છે. અને ૧૮ ઉપ પુરાણ. સુતજીએ બનાવ્યાં છે.

હવે બુદ્ધિવાન પાઠકગણ. સ્વયં વિચાર કરશો કે ત્રણે પ્રમાણોમાં કેટલો પરસ્પર વિરોધ છે? પુરાણો ના કર્તા કોઈ નિશ્ચિત નથી. તે પૌરાણીકા જણાવશે કે પુરાણોના કર્તાના આ ઝગઝગમાં કેને માનવા?

૨ મૂલ—સર્વાણ્યેવ પુરાણાનિ સંજ્ઞેયાનિ નરર્પભ ।

દ્વાદશૈવ સદ્સ્રાણી પ્રોત્કાર્નીદ મનિષિભી ॥૧૦૩॥

પુનઃત્વિં ગતાનીદં આશ્ચર્યનૈર્વિ વિર્ધેનૃપ ॥૧૦૪॥

બ્રહ્મપર્વ ૧ અધ્યાય ૧ શ્લોક ૧૦૩-૧૦૪

અર્થાત—હે નર શ્રેષ્ઠ ! નક્કી માનો કે બુદ્ધિ માનો એ અઢાર પુરાણ બાર હજાર શ્લોકમાં બનાવ્યાં હતાં, પણ હે રાજન ! અનેક પ્રકારની કથાઓથી તેને બધારવામાં આવ્યાં છે,

વાંચક બંધુઓ ઉપરના શ્લોકથી સ્પષ્ટ થાય છે કે હાલનાં અઢાર પુરાણ પ્રમાણ બૃત્ત નથી કારણ કે હાલના પુરાણોમાં ભાષો શ્લોકો વધારેલા છે.

૩ મૂલ-પાનીયં ચ સ્મૃતં પાની બુભૂક્ષા ભૂત્વ ડચ્યતે ॥૩૩॥

॥ પંજાબી ॥

સેતિ સાગદ્દા ભાષા શશ્વશ્વાસ્યસ્તથા પુનઃ ॥૩૫॥

જા. સ્યાન જૈનુ શબ્દઃ સપ્તસિંધુસ્તથૈવ ચ ।

સપ્ત દિંદુર્યાવની ચ પુનર્જ્ઞેયા ગુરુઢિકા ॥૩૬॥ ફારસી

રવીવારે ચ સંઢે ચ ફાલ્ગુણે ચૈવ ફર્બરી ।

ષષ્ઠિશ્ચ સિક્કસટી જ્ઞેયા તદુદા દરણ મીદશમ્ ॥૩૭॥

પ્રતિસર્ગે પર્વ ૩ સ્કણ્ઢ ૧ અધ્યાય ૬

અર્થાત-પાનીયને પાની, તથા બુ બુભૂક્ષાને ભૂખ કહેશે. ફારસીમાં અશ્વને અરપ તથા જાનુને જૈનુ અને સપ્ત સિંધુને સપ્ત દિંદુ કહેશે. અને અંગ્રેજીમાં રવિવારને રાન્ડે તથા ફાગણ માસને ફર્વરી તથા સાઠને સિક્કસટી કહેશે. છત્યાદી.

આ ઉપરથી વાંચક બંધુઓ તમને નથી લાગતું કે આ પુરાણ કાષ્ઠએ નવીન બનાવ્યું છે ?

૪ મૂલ-પુરા મૈથુનમાશ્રિત્ય સ્થિતાભ્યાં તું દિમાચલે ।

મીમોમાભ્યાં મહાબાહો રક્તવેદુષાઽપ્યુતઃ ક્ષિતૌ ॥૧૭॥

પ્રેક્ષ્યાંઃ પ્રયન્તેન સુખેન વિઘૃતોઽનયા ।

જાતોઽસ્યાઃ સ કુજો વીર રક્તોરક્તસઃ સ્ત્રવઃ ॥૧૮॥

વાક્ય પર્વ ૧ અધ્યાય ૩૧

અર્થાત-હે મહા બાહો ! પહેલાં હિમાલય પર્વત ઉપર મહા-
દેવ તથા પાર્વતીજી મૈથુન કરતાં હતાં. તે વખતે તેમનાથી એક રક્તનું
ખિંદુ પૃથ્વી ઉપર પડ્યું, અને પૃથ્વીએ તેને અચ્છે પ્રકાર, પ્રયત્ન તથા
સુખસે ધારણ કરીધું. રક્તથી ઉત્પન્ન થવાથી મંગલ રક્ત વર્ણવાળો
ઉત્પન્ન થયો.

પાઠક ગણ સ્વયં વિચારે કે મૈથુન કરતી વખત રક્તનું ખિંદુ
પડ્યું, અને તેનાથી મંગલ ગ્રહનું ઉત્પન્ન થવું શું માની શકાય ?

૫ મૂલ-મિત્રશ્ચ વરુણશ્ચેવ પૂર્વમેતૌ સૂરોત્તમૌ ।

મન્દરસ્ય સમિપેતું ચેરતુર્વિપુલં તપઃ ॥૩॥

તયોઃ સંક્ષોભણાર્થાય વાસવેન વરાપ્સરાઃ ।

ઉર્વશી પ્રેપિતા તત્રરૂપૌદાર્યં ગુણાન્વિતા ॥૪॥

તસ્યાઃ સંદર્શનાદેવ ક્ષુભિતૌ તૌ સૂરોત્તમૌ ।

વિકારં મનસો બુદ્ધ્વા કુંભે વીર્યં સસર્જતું ॥૫॥

નિમેઃ શાપાત્તત્ર જાતો વશિષ્ઠો ભગવાનૃપિઃ ।

અનન્તરમગસ્ત્યસ્તુ જાતો દિદ્રસ્તપોધનઃ ॥૬॥

ઉત્તર પર્વ ૪ અધ્યાય ૧૧૮ શ્લોક ૩-૬

અર્થાત-પ્રાચીન કાળમાં મિત્ર તથા વરુણ એ બંને ઉત્તમ
દેવતા મન્દરાચલ પર્વત પાસે ધોર તપ કરતા હતા. તેઓના તપ
ભંગ કરવાને માટે ઈંદ્રએ રૂપ અને યોવન આદિ ગુણોસે ભરપુર
ઉર્વશી આપસરાને મોકલી, તેને જોઈને તે બંને ચલાયમાન થયા, અને

મનના વિકારને જાણી પોતાના વિચિત્રે ઘડામાં દાખલ કર્યા. નિમિત્તા
આપથી ભગવાન વશિષ્ઠ ઉત્પન્ન થયા અને તેઓના પછી તપમાં
પ્રવિણ એવા દિવ્ય મુનિ અગસ્ત્ય મુનિ ઉત્પન્ન થયા.

વાંચક બંધુ ! ઘડામાં અન્નેના વિચિત્ર ભેગાં થવાથી ઉત્પત્તિ થવી
એ તો પૌરાણીક ગપજ નહિ તો ખીજું શું માની શકાય ?

૬ મૂલ-एतस्मिन्नन्तरे वक्रात्सणुदूभुताच शारदा ।

दिव्यांगं सुन्दरं तस्याः दृष्ट्वा ब्रह्मा स्मरातुरः ॥२॥

बलाद ग्रहित्वा तां कन्या मुवाच स्मर पिडितः ।

रतिं दैही मदाधूर्णे रक्ष मां काम विह्वलम् ॥३॥

इति श्रुत्वा तु सा मातारूपा प्राह पिता महम् ।

पंचवक्रोऽयंमसुभंन योग्यस्तवकंधरे ॥ ४ ॥

प्रतिस्वर्ग पर्व-૩ અધ્યાય-૧૩ શ્લોક-૩-૪.

અર્થાત-એટલામાં તેઓ (બ્રહ્મા) ના મુખથી શારદા એટલે સર-
સ્વતિ પેદા થઇ, તેનું દિવ્ય તથા સુંદર અંગ દેખીને ભ્રમ્મા કામાતુર
થયા, તે કન્યાને જબરજસ્તિથી પકડી કામ પિડીત બ્રહ્મા બોલ્યા, હે
મદથી ભરેલા નેત્રવાલી ! મને રતિ દે અને મારી કામાતુર થએલાની
રક્ષા કર, આ સાંભળીને માતા શારદાએ ક્રોધમાં આવી બ્રહ્માને કહ્યું
કે આ તમારૂં પાંચમું મુખ અશુભ છે, એ તમારા કાંધ ઉપર યોગ્ય
નથી. અર્થાત આપ આપ્યો કે તમારૂં પાંચમું મુખ નાશ પામે.

વાંચક બંધુ ! આરો વેદોને જાણનાર તે બ્રહ્મા કહેવાય છે. આવી
રીતે ઋષિઓ ઉપર પુત્રી ગમનનો દોષ મુકવો તે શું તેમની હાંશિ-નીંદા

અરાબર નથી ? આવા દોષ લગાવવા તે હિંદુ ધર્મના વિરોધીઓનાંજ કામ નથી લાગતાં ?

૭ વિશ્વકર્માની પુત્રી સંજ્ઞા હતી જ્યારે તે યુવાન થઈ ત્યારે તેના પિતાએ તેનો સ્વયંવર રચ્યો, બહુ રાજા, દૈત્ય, દેવતા, એ સ્વયંવરમાં આવ્યા, તેઓમાંથી અસિદૈત્ય જાનરજસ્તિથી સંજ્ઞાને પકડી ચાલવા માંડ્યું, તેથી ભારે યુદ્ધ થયું. સૂર્ય કે જે વિશ્વકર્માનો ભાઈ હતો તેણે સંજ્ઞાને અસિ પાસેથી છોડાવી વિશ્વકર્માને સોંપી. ત્યારે સંજ્ઞા બોલી:-

મૂલ-વિવસ્વંતં સુર શ્રેષ્ઠ દૃષ્ટા સંજ્ઞાવચોઽવવીત ।

મત્પતિશ્ચ ભગવાન દેવો ભવેત કાર્યાકરસ્સદા ॥૨૧॥

ત્વપાજીતાઽહં ભગવાન્ બ લેર્વિ પ્રિયકોરિણઃ ।

આત્મજા ગ્રહણે દોષો ન ભવેત્સ કદાચન ॥૨૨॥

યાતુજ્ઞાનમયો નારી વૃણેયં પુરુષં શુભમ્ ।

કોઽપિ પુત્રઃ પિતા આતાસ ચ તસ્યાઃ પતિભવેત્ ॥૨૬॥

સ્વકીયાં ચ સુતાં બ્રહ્મા વિષ્ણુ દેવઃ સ્વમાતરમ્ ।

ભગિની ભગવાઽઽંભુર્ગૃહીત્વા શ્રેષ્ઠતામગાત્ ॥૨૭॥

ઇતિ શ્રુત્વા વેદમંયં વાક્યં ચાદિતી સંભવઃ ।

વિવસ્વાન્ આત્મજાંસંજ્ઞાં ગૃહીત્વા શ્રેષ્ઠવાન ભૂત ॥૨૮॥

પ્રતિસર્ગ પર્વ ૩ સ્કન્ધ ૪ અધ્યાય-૧૮ શ્લો. ૨૧-૨૮

અર્થાત-દેવતાઓમાં શ્રેષ્ઠ સૂર્ય ને દેખી સંજ્ઞાબોલી કે આપ મારા પતિ દેવ ત્યા સદા કાર્ય કરવા વાલા બની ચે. હે ભગવાન! આપે

મને દુષ્ટ બધી પાસેથી જતી છે. બત્રીજીને ગ્રહણ કરવામાં કાંઈ જાતનેક દોષ લાગતો નથી. જો જ્ઞાન વાળી સ્ત્રી સારા ગુણવાળા પુરુષને પોતાના પતિ તરીકે સ્વીકાર કરે તો તે પુરુષ ચાહે તેના પુત્ર, પિતા, ભાઈ હોય તો પણ તેનો પતિ થઈ શકે છે. ધ્વજાએ પોતાની પુત્રીને ત્યાં વિષ્ણુએ પોતાની માતાને ત્યાં ભગવાન શંભુએ પોતાની ભગીનીને ગ્રહણ કરી શ્રેષ્ઠતાને પ્રાપ્ત કરી છે. આદિતીના :પુત્ર સુર્ય વેદાનુકુળ આ વાક્ય સાંભળી પોતાની બત્રીજી સંજ્ઞાને ગ્રહણ કરી શ્રેષ્ઠ પદવીને પ્રાપ્ત થયો. ઉપરોક્ત લેખ ઉપરથી જ્ઞાનવાલી સ્ત્રી પોતાના પિતા પુત્ર તથા ભાઈ સાથે વિવાહ કરી શકે છે. વાહ વાહ ! કેવી વેદાનુકુળ શિક્ષા છે ?

સંજ્ઞા, સુર્યથી મનુ, યમ. તથા યમુના પુત્ર પુત્રી થયા પછી જાંયા નામની સ્ત્રી પોતાના પતિને સોળી પોતે તપ કરવા વનમાં ચાલી ગઈ. સુર્યને જાયાથી સાવર્ણી મનુ, શનિ, તથા તપતી, પુત્ર, પુત્રી ઉત્પન્ન થયાં. જાંયાને, સુર્યે સંજ્ઞાના પુત્રોથી બેદલાવ રાખતી દેખીને બરમ કરી દીધી તેથી જાંયાના પુત્રો શનિ તથા સાવર્ણીએ સુર્ય સાથે યુદ્ધ કર્યું.

મૂલ-પુનસ્તૌ ચ સમાગમ્ય યુમુધાતે વિવસ્વતા ।

વિવસ્વાન્ ભયમીતશ્ચ ત્યકત્વા યુદ્ધં પરામવત્ ॥૩૬॥

તત્રસ્થિતા પ્રિયા સંજ્ઞા બડવારૂપ ધારિણી ।

જુલુલુલુએ મહારુએ તપંતિ તપ ઉલ્લવણમ્ ॥૩૭॥

ગત્વા દદર્શ ભગવાન્ સંજ્ઞાસંબોધ કારિણીમ્ ।

કામાતુરો હયોઝુત્વા તત્રરેમે તયા સંહા ॥૩૮॥

પંચ વર્ષાતરે સંજ્ઞા ગર્ભ તસ્માદ્ધૌસ્વયમ્ ।

તનયૌ ચ સમુદ્રભૂતૌ દિવ્યરૂપ પરાક્રમો ॥૩૯॥

પ્રતિસર્ગ પર્વ ૩ સ્વર્ગ ૪ અ. ૧૮ શ્લોક-૩૬-૩૯

અર્થાત-સાવર્ણી તથા શનિ, સુર્યની સાથે યુદ્ધ કરવા લાગ્યા તેથી સુર્ય લયલિત થઇને યુદ્ધ છોડી સંજ્ઞા ધોડીનું રૂપ ધારણ કરી કુરુખંડમાં રહેતી હતી ત્યાં નાશી ગયો. ત્યાં સુર્ય, સંબોધ કરનેવાળી સંજ્ઞાને દેખી કામાતુર થયો તેથી ધોડાનું રૂપ ધારણ કરી તેની સાથે રમણ કરવા લાગ્યો. તેથી પાંચ વર્ષ પુર્વ સંજ્ઞાને ગર્ભ ધારણ કર્યો અને તેથી દિવ્ય રૂપવાળો પરાક્રમસે યુક્ત અશ્વિની કુમાર નામના બે પુત્ર ઉત્પન્ન થયા. શું આવી વાતો પણ સંભવિત છે કે ?

૮ પ્રજાપતિની કન્યા તારાનું લગ્ન વૃહસ્પતિની સાથે થયું હતું. તારા બણીજ સ્વરૂપવાન સ્ત્રી હતી. તેને ચંદ્રમાએ દેખી અને:-

મૂલ-શીતાંશુ દર્શનાદેવ કામસ્ય વશઃપિણ્દ્ર ।

આવભાષે ચ મધુરં તારે ણ્દ્રોહિમાચિરમ્ ॥

રિગિતાકારકુશલા તારા સોમસ્ય ચૈતૃતમ્ ।

બુદ્ધ્વા શુદ્ધિમથો તન્વી પ્રાદેદં મધુરાસસમ્ ॥

મુને ણ્દ્રિણ્દ્રઃ પુત્રસ્ત્વંચસોમ્યૌઽસિ સોમરાટ્ ।

અંગિર સોઃ મુનેર્વીર સ્તુષાદ્મુચિતંનૂતે ॥

સહસોમ્યેન યો યોગસ્તવ સિદ્ધોઽદ્ભુતો મહાન્ ॥

અંગિરઃપુત્રાં કિલપુરા સમુરાસુર રાક્ષસૈઃ ।

રાજત્વે સ્થાપન્નાસનેતલ સ્પરસિકિંવિદ્યો ॥

કથ મધ નિશા નાથ હનંગેનાસેપીડિતઃ ।
 તસ્માદ બ્રવિમિ સિદ્ધિં તે રોચયેઘટીતાંકુરુ ।
 પરચત્યસ્મિ ભદં તેન ગમ્યાસ્મિ બુધોત્તમ ।
 એવમુત્કસ્તથા ચાસૌ ન ચૈતત્ કૃતવાંસ્તત ॥
 પ્રહીત્વા કર્ષયામાસ સોમોઽનંગે વશીકતઃ ।

ઉત્તર પર્વ ૪ અધ્યાય ૧૧ શ્લોક ૮-૧૩

બાવાર્થ—ચંદ્રમા તારાને દેખી કામ વડા ધયા અને મીઠી વાણીથી
 બોલ્યા, કે હે તારે! જલદી આવ. ઇતારાને જાણુવા વાલી તારા ચંદ્ર-
 માની ચેષ્ટાને તથા તેની મનોવૃત્તિ ને સમજનારી તારા બોલી કે, હે
 સોમરાય તું અગિરા મુનિનો પુત્ર છું, તથા તું સૌમ્ય સ્વભાવ છે,
 તથા હું અગિરા મુનિની પુત્ર વધુ છું. તેથી તારે માટે હાયક નથી. હે
 રાત્રી કે સ્વામિ ચંદ્ર! તું આજ કામથી પીડિત છે તેથી ધર્મની વાત
 કહુ છું, તથા હું તારી સિદ્ધિ આહુ છું. તું, તારે હાયક સાર કામ કર.
 હું પરાધ સ્ત્રી છું. હું તારે માટે રમણ કરવા હાયક નથી. આવી રીતે
 સમજાવવા છતાં કામથી વશિભૂત થએલ ચંદ્રમાએ તારાને પકડી ને
 ખેંચી ઇત્યાદિ.

બૃહસ્પતિએ આ વાત જાણીને ચંદ્રમાની નિંદા કરી, અને એમ
 સમજ્યા કે ચંદ્રમા સ્વયં મારી સ્ત્રી ને મારી પાસે મુકી જશે, પરંતુ
 બૃહસ્પતિને પોતાની સ્ત્રી પાછી ન મળી તેથી તે ધણા ક્રોધમાં આવી
 ને દેવતા એની સહાયતાથી ચંદ્રમાની સાથે યુદ્ધ કર્યું, અને યુદ્ધની
 અંદર ચંદ્રમાએ દરેકને હરાવ્યા ત્યારે અત્તાએ ચંદ્રમાને સમજાવ્યો કે:-

મૂલ-બ્રહ્મા પ્રોવાચ સોમં તુ વિનીતવદુપસ્થિતમ્ ॥

अर्पयस्व गुरोर्भार्या न कार्यं पुनरी दशम् ।
 सतथोक्तः समानीय ददौ तरां बृहस्पतेः ॥
 पुनरुचं शशी स्पष्टं शृण्वतां त्रिदिवौकसाम् ।
 अस्यां गर्भो मदीयोऽयं यदपत्यं मे वै तते ॥
 बृहस्पतिरथोवाच मया गर्भः समाहितः ।
 क्षेत्रे मदीये चोत्पन्नस्तस्मात्स मम पुत्रकः ॥
 उक्तं च वेदशास्त्रज्ञैः ऋषिभिर्द्धर्मदार्शिभिः ।
 उत्पं वाताहतं बीजं यस्य क्षेत्रे प्ररोहति ॥
 क्षेत्रिणस्तंस्यत द्वीजं बीजी फलभाग भवेत् ।
 सम्यं गुक्तं न भवता शशांकः प्रादतत्त्ववित् ॥
 माता भस्त्र पितुः पुत्रोयेन जातः स एव सः ।
 इति पौराणिकाः प्राहुर्मुनयो नम चक्षुषः ॥
 विवदं तौ निवार्याथ ब्रह्मा प्रोवाच तां वधूम् ।
 शनैरेकान्तं मानीय गर्भोऽयं करच्य शंसमे ॥
 एव मुक्ता तु सा तारा द्वियानोवाच किञ्चन ।
 उत्ससर्ज क्षणाद्गर्भं भाभासितं सुरालयम् ॥
 तमुवाच ततो ब्रह्मपुत्र करच्य मुतो भवान् ।
 सोमरथाहं मुतो ब्रह्मभिति तथ्यं मयोदितम् ॥

બુધોઽયં વિબુધાઃ પ્રાહુઃ સર્વજ્ઞાનં વિદંત્સઃ ।

ગ્રહિત્વા પુત્રકં સોમો જગામસ્વં નિવેશનઃ ॥

ગુર્ગ્રહિત્વા સ્વાંભાર્યાં જગામ ભવનં ક્ષનૈઃ ।

સોમોઽપિ તનયં લબ્ધ્વા હર્ષ વ્યાલભાનસઃ ॥

ઉત્તરપર્વ ૪ અધ્યાય ૧૧ શ્લોકો ૩૭-૪૭

ભાવાર્થ-બ્રહ્માએ વિનયથી ચંદ્રમાને કહ્યું કે, શુક્રની સ્ત્રી આપી છે અને હવે ફરીથી આવું કામ કરીશ નહિ. ત્યારે ચંદ્રમાએ બ્રહ્માના કહેવાથી તારાને બ્રહ્મરૂપતિને સોંપી, અને બધા દેવતાઓના સાંભળતાં સ્પષ્ટ કહ્યું કે તારામાં મારો ગર્ભ છે, તેથી તેને જે સંતાન થશે તે મારું સંતાન થશે, ત્યારે બ્રહ્મરૂપતિએ કહ્યું કે આ ગર્ભ મારો છે અને આવેલું તથા હવાથી છીડી આવેલું બીજ જે ખેત્રમાં ઉત્પન્ન થાય છે તે ખેત્રવાલાનુજ કહેવાય છે અને પહેલા બીજવાલો ફલને ભાગી થતો નથી. આવી રીતે જ્યારે બંનેમાં વાદવિવાદ થવા માંડ્યો ત્યારે બ્રહ્માએ ધીરેથી તારાને એકાન્તમાં લઈ જઈને પૂછ્યું કે, મને કહે કે આ ગર્ભ કેનો છે ? ત્યારે તારા લજ્જાથી કાંઈ પણ બોલી શકી નહિ. અને એક ક્ષણમાં ગર્ભને છોડી દીધો, ત્યારે બ્રહ્માએ તેને પૂછ્યું કે હે પુત્ર ! આપ કેના પુત્ર છો ? ત્યારે ગર્ભે કહ્યું કે હું, સોમ અર્થાત ચંદ્રમાનો પુત્ર છું. ત્યારે દરેક ભુદ્ધિ માનોએ કહ્યું કે આ બુદ્ધ છે અને બધા જ્ઞાનિયોમાં શ્રેષ્ઠ છે. ચંદ્રમા પુત્રને લઈને ચાલ્યો ગયો તથા બ્રહ્મરૂપતિ પોતાની સ્ત્રી તારાને લઈ પોતાના ભવનમાં આસ્વા ગયા. ચંદ્રમા પોતાનો પુત્ર પ્રાપ્ત થવાથી અત્યંત પ્રસન્ન થયા ! વાંચક બંધુઓ ! આ કથાને વાંચીને સ્વયંમ વિચારો કે શુક્રની

શ્રી સાથે બ્રહ્માત્કાર સંગ કરવો, પુત્રકોને મલે તે ઉપર વાદવિવાદ કરવો, અંતમાં બુદ્ધે પૈદા થતાં તરતજ ફેંસલો આપવો, આવી બ્યભિ-
ચાર પોશાક વાતો માનવા લાયક છે ! પૌરાણીકો ઉત્તર આપશે કે શું આવી નિર્ભજ વાતો ઋષિમુનિયોના જીવનને ઉન્નત કરે છે ?
અને આવી આચારહિન કથા માનવાવાલા પૌરાણીકો નિયોગ જેવા
ધાર્મિક સિદ્ધાંત ઉપર ટીકા કરવાનું સાહશ કરશે કે ?

૯ કૃષ્ણ તથા નારદ ફરતે ફરતે કન્યા કુબ્જની પાસે આવેલા
વશિષ્ઠ નામના તસાવ પાસે આન્યા. ત્યાં પહેલાં શ્રીકૃષ્ણજીએ સ્નાન
કર્યું, પછી નારદજીએ સ્નાન કર્યું,

મૂલ—આચમ્ય સસ્ત્રો તીર્થેન ક્ષણાતીર્થમવાપ્ય ચ ।

થાવદ્વૃત્તિષ્ઠતે તોયાત્ સ્નાત્વાઋષિરુદારધીઃ ॥૪૭॥

તાવત્ સ્ત્રીત્વં સમાપન્નો નારદઃ કેન વર્ણયતે ।

યસ્યાસ્તુ વિસ્તૃતે નેત્રે વક્ત્રં ચન્દ્રોપમં સુખમ્ ॥૪૮॥

પીનાવતુંગતનુઘૃત કઠિનૌ કલસોપમૌ ॥૫૨॥

સ્તનાન્નરસૌ સ્નિગ્ધૌ ચક્રવાકયુગોપમૌ ॥૫૩॥

અથાજગામ તં દેશં નામ્ના તાલધ્વજો નૃપઃ ॥૬૨॥

તેનસા સહસા દૃષ્ટા નારી કમલોચના ॥૬૪॥

વનુવ ક્ષણમાત્રેણ કંદર્પશર પીઢિતઃ ॥૬૫॥

નિરાશ્રયાં વિદિત્વૈનાં તતો જાતઃ સ્મૃત્તિઃ ।

આરોપ્ય હય પૃષ્ઠેતાં તતો રાજા ગતોમૃદમ્ ।

નિત્વા વિવાહયામાસ શાસ્ત્રોક્ત વિધિના તતઃ ।

રેખે પ્રાસાદ શૃંગાગ્રે પર્યંકે સિતયા તયા ॥૭૧॥

તતસ્ત્રયોગદશે વર્ષે તસ્યા ગર્ભોઽભવન્ મહાન્ ॥૭૫॥

પંચામત્ સંસ્વયયા જાતા ઉપસર્ગાદિવર્જીતાઃ ।

આરુઢયૌવનાઃ સર્વેસુતાઃ સંગ્રામકોવિદાઃ ॥૭૭॥

અર્થાત નારદે આચમન કરીને તિર્થમાં સ્નાન કર્યું, તિર્થમાં સ્ના કરીને જળમાથી નારદજી બહાર નીકળ્યા ત્યારે નારદજી સ્ત્રી બની ગય પછી એ સ્થાનમાં તાલધ્વજ નામનો રાજા આવ્યો તેણે કમલ સમાન નેત્રવાળી અચાનક સ્ત્રી દેખી, ને એક ક્ષણમાં કામાતુર થયો. અને તે નિરાશ્રય સ્ત્રીને ઘોડાપર બેસાડી પોતાના ઘેર લઇ ગયો. તેની સાથે શાસ્ત્રવિદી અનુસાર વિવાહ કર્યો, પછી તેરમે વર્ષે તેને ગર્ભ રહ્યો તેનાથી સંગ્રામમાં કુશલ એવા પચાસ જવાન પુત્ર ઉત્પન્ન થયા.

પૌરાણીક ભાષ્યો આર્યસમાજને પ્રશ્ન પુછે છે કે સુહિની શરૂઆતમાં જવાન મનુષ્યો ક્યાંથી પેદા થયા ? તો પૌરાણીકો કે આપણો કે નારદના પેટથી પચાસ જવાન મુદ્દ વિદ્યાને બાણવાળ પુત્ર કેવી રીતે પેદા થયા ? અને બિચારા નારદજીને પણ તેર મુદ્ધી સ્ત્રી તરીકે તાલધ્વજ રાજાની પાસે રહેવું પડ્યું તે નાર કમબખ્તી નહિ તો શું ?

ચોથો ભાગ છપાય છે.

મુદ્રક:—પુસ્તકાલય સાંસ્કારિક "શ્રીકૃષ્ણ મુદ્રણાલય"

ફર્નાન્ડીઝ બ્રીજ, રીચીસ્ટ-અમદાવાદ

